

Kiállítás

Egy koponya utazásai

Ereklye, Haydnkopf

■ A kiállítás fő témája egy híres bűntény, amelynek megtörténetében aktív (vagy néha passzív) szerepet játszottak: egy sírásó, egy bécsi börtönőr, egy a frenológia iránt élénken érdeklődő hercegi titkár, egy menstruációs problémákkal küszködő hölgy, valamint egy ismeretlen személy holtteste (vagyis a koponyája), több háború, egy sokáig üres mauzóleum, továbbá a hosszan tartó pereskedések. A kiváltó ok pedig Joseph Haydn koponyája volt, amely majd 150 éven keresztül várta, hogy elhelyezzék végső, kismartoni nyughelyére.

Haydnt 1761-ben alkalmazták az Esterházy-birtokon: először másod-, majd első karnagyként, később az operatársulat vezetőjeként és a hercegi kamarazenék karmestereként. 1809-ben épp akkor halt meg, amikor Napóleon bevette Bécs városát, ezért a 77 évesen elhunyt művész temetését gyorsan és hevenyészetten szervezték meg. Amikor pedig 1820-ban méltó körülmények között kívánták eltemetni, kiderült, hogy eltűnt a feje. A nyomozás során feltárták, hogy a tettesek között volt a Franz Joseph Gall tanaiban hívő titkár is. Gall elmélete szerint ugyanis a koponya formája, különféle kitéremkedései választ adhatnak az egyén tehetségére is. A titkár tettestársának a bécsi börtönök főintendánsa szegődött, hátha rávilágíthatnak nevezett bűnözői hajlamaira is. A visszaszolgáltatót és újra eltemetett koponyáról pedig nemsokára az derült ki, hogy az nem Haydné, hanem egy jóval fiatalabb emberé volt. A valódit a titkár felesége rejtegette a matracra alatt, aki saját elmondása szerint épp vérzett, azaz tisztátalan volt. A fejét (azaz az igazit) végül az „örökössé” avanzsált börtönőr a Wiener Musikvereinre, a zenebarátok egyesületére hagyta, fizikailag viszont a bécsi egyetemre került. A két intézmény közötti pereskedés végére (1895) a koponya az egyetemé lett (ki is állították mindenki okulására), s amikor Esterházy Pál a zeneszerző születésének 200. évfordulójára új mauzóleumot állított (1932), Haydn koponyája ott maradt, ahol volt (túl drága lett volna a kivásárlása). A koponya vándorlása 1954-ben ért véget; ekkor egyesülhetett újra a csontváz.

A kiállítás úgynevezett „másodlagos múltja” ezt az esetet és a zeneszerző életművének fel-

Fotó: Biro David, az Esterházy Magyarország Alapítvány jóvoltából

dolgozását mutatja meg, beleértve Esterházy Péter eredetileg a Bárka Színháznak írt, most az Örkényben is látható *Harminchárom változat Haydn-koponyára* című írásán alapuló szindarabot, valamint a Nádler István egyik festményciklusát is inspiráló, *A Krisztus utolsó hét szava a keresztfán* című, Haydn oratóriumához született prózaí szöveget.

A kiállítás nyáron a Tihanyi Apátsági Múzeum új galériaterében volt látható. Bár a csoportos tárlat résztvevői (akik egyben a The Rest / in Peace csoport tagjai) ugyanazok, a tér változása miatt az anyag is „máshogy működik”.

Ez legszembetűnőbben a Borsos Lőrinc néven futó házaspár munkáiban fogható meg. Az installálás módjának a különbözőségeit tetten érhetjük, amikor a tihanyi kiállításához készült, igényes (ingyenes és itt is hozzáférhető) kiadvány képeivel szembeállítjuk az új verziót. Tihanyban például a szentet ábrázoló „bögrére” helyezett, sírdogáló arcvonásokat viselő tojás a műanyag „lambéria” mögött rejtőzött, Budapesten viszont egy még átalakításra váró

mellék helyiség szerelvényei mellé került, körülvéve színes szalaggal összekötött tövisnyalábokkal. A *test kalandjai* címmel el látott műcsoporthoz tartozik egy földből összetapasztott „sírhant”, fölötté egy kifejlesztett halotti lepel, amelyen nem egy test, hanem az agyat szimbolizáló, némileg csonkoltnak tűnő korall nyugszik. A „nagy embert megillető” szakralitást, temetésének kötelező kellékeit, a porhüvely méltóságát (?), a beidegződött gyászszertartás menetét (?) kijátszó műveket ellenpontozzák (vagy épp felerősítik) a *Fej kalandjai* című gyerekrajzok.

Az egyik installáció egy nem kortárs művet, az Esterházy Privatstiftungtól kölcsönzött, ismeretlen művésztől származó, gipszből készült, de bronznak tűnő Haydnbüstöt használja fel 90 fokban megdőntve, a fejet egy párnára helyezve; erre (is) reflektálnak Szinyova Gergő nagy méretű, két részből összeálló festményei; a fehér szín használata a gipszre, a címválasztás (*Untitled*) az absztrakt festészetre, a kompozíció pedig az elbukásra és az alávetettségre (kihhasználtságra) utal.

Ugyanebben a térben található Keresztesi Botond festményei, amelyek egyszerre játszanak művészettörténeti előképekkel (Dalí és az elfolyó idő), már nem divatos fogyasztási trendekkel (kvarcóra), a sci-fik látványvilágával és a test (az agy) felbomlásának horrorisztikus képeivel, mintegy visszahozva annak a fejrablónak az élményét, aki hányingert kapott az oszlásnak induló, „zöldes” fejtől.

A kiállítás leglátványosabb műve kétségkívül Keresztes Zsófia hatalmas, üvegmozaikból készült szobra (*A paróka/The Wig – képünkön*), amely az egyetlen, Haydn kihantolásait és a valódinak szánt temetéseit túlélő tárgyat állítja a középpontba. Fehér rizsporos parókat eredetileg csak arisztokraták viselhettek; míg Haydn életében ez rangot jelentett, halálában pusztá identifikációs eszközzé vált. A kicsiny cirkuszi porondra állított látványosság, az el(nem)múlás piedesztálra állítása szép, szomorúan ironikus színt visz a kiállításba. De nem csupán emiatt érdemes megnézni.

Dékei Kriszta

Q Contemporary, nyitva: 2022. október 29-ig